

Włodzimierz Goriszowski, Piotr Kowolik

Biblioteka szkolna w realizacji programu reformy oświaty

Nauczyciel i Szkoła 1-2 (22-23), 222-236

2004

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Biblioteka szkolna w realizacji programu reformy oświaty

Wprowadzenie

Przeobrażenie biblioteki szkolnej w nowoczesne centrum informacyjne jest zadaniem osób w niej pracujących. Dobrze zaprojektowana i prowadzona biblioteka realizuje zadania edukacyjno-wychowawcze, szczególnie w zakresie przygotowania młodego pokolenia do życia w społeczeństwie informacyjnym. Służy też nauczycielowi, wspierając go w zasadniczej pracy dydaktycznej, jak również wspomagając w realizacji programu indywidualnego i wewnątrzszkolnego doskonalenia.¹

Biblioteka szkolna dostarcza informacji i pomysłów - podstawowych dla zadowalającego funkcjonowania we współczesnym społeczeństwie, w którym coraz większe znaczenie ma informacja i wiedza.

Głównym zadaniem bibliotekarza szkolnego jest wspieranie realizacji misji i celów szkoły (łącznie z procedurami ewaluacyjnymi), jak również rozwijanie i wdrażanie tych, które dotyczą biblioteki szkolnej.²

Nowoczesna szkoła, to **szkoła dająca wykształcenie otwarte** na całe życie wychowanka. Szkoła, która potrafi przygotować ucznia do sprostania wyzwaniom współczesności, cechującej się szybkim rozwojem nauki i techniki. Powinna umotywić go do kształcenia się ustawicznego i wyposażać w odpowiednie kompetencje samokształceniowe. Współczesny, młody człowiek musi chcieć i potrafić ciągle doskonalić się zawodowo, a w razie potrzeby przekwalifikować się.

Szkoła wobec ogromnego rozrostu wiedzy i informacji, nie może ich wszystkich przekazać uczniom. Zatem nowoczesne wykształcenie polega na tym, aby **umieć dotrzeć do odpowiedniego źródła wiedzy, gdy stajemy przed rozwiązaniem jakiegoś problemu**. Encyklopedyczna erudycja nie ma racji bytu. Najważniejsze jest kształcenie umiejętności rozwiązywania problemów i samodzielnego zdobywania wiedzy, potrzebnej w ich rozwiązywaniu. Tradycyjne nauczanie zastępo-

¹ Ministerstwo Edukacji Narodowej o bibliotekach. Warszawa 2000, s. 3.

² Biblioteki szkolne. Wytyczne IFLA/UNESCO. Warszawa 2003, s. 25.

wane jest **nauczaniem generatywnym**, zbliżającym proces uczenia się do badania naukowego, w trakcie którego uczeń sam porządkuje wiedzę. Szuka odpowiedzi na pytania drogą obserwacji i wykorzystywania odpowiednich źródeł informacji. Musi nastąpić przejście od szkoły pamięci do szkoły rozwoju. Rewolucja naukowo - techniczna spowodowała, że wiedza zdobyta w szkole, nawet w szkole wyższej, przestała wystarczać na całe życie wobec szybkich zmian wymagających dużej mobilności zawodowej. W tym miejscu należy przytoczyć cytowaną wielokrotnie myśl Jana Trzynałowskiego: „Dziś z wiedzą można żyć rok, dwa lata - pięć lat, z metodą zdobywania wiedzy - całe życie”.³ Głównym celem do jakiego dąży szkoła nowoczesna jest wszechstronny rozwój ucznia i budzenie w nim ciekawości poznawczych. Dlatego też w programach zreformowanej szkoły duży nacisk kładzie się na **edukację samokształceniową** (w tym czytelną i medialną).

Obecność problematyki samokształceniowej istotna jest dla nauczycieli bibliotekarzy, a najważniejsze jest to, że zobowiązany będzie uwzględnić ją nauczyciel każdego przedmiotu (bloku przedmiotowego). Skoro zasadniczy schemat programu edukacji samokształceniowej obejmuje:

1. poszukiwanie i wybór źródeł informacji;
2. wykorzystanie odpowiednio dobranych źródeł informacji;
3. utrwalenie zdobytych informacji;

wzrasta znaczenie bibliotek jako głównych instytucji udostępniających właśnie te źródła informacji. Konieczne jest przekształcenie biblioteki tradycyjnej w centrum dydaktyczne - gromadzące i udostępniające wszelkiego typu dokumenty, piśmiennicze i niepiśmiennicze, przydatne w nauczaniu i wychowaniu. Biblioteki stawać się będą **mediotekami**, w których na równi z książkami i czasopismami funkcjonować będą kasyety wideo, płyty, nagrania magnetofonowe, foliogramy, mapy, programy komputerowe oraz przekazy multimedialne na CD-ROM-ach. Źródła tradycyjne i multimedialne (technika używania różnych środków komunikacji: tekst, grafika, dźwięk, animacja, wideo w jednym systemie komputerowym) będą się wzajemnie uzupełniać.

Efekty nowej koncepcji edukacji w szkole zależeć będą w znacznym stopniu od ujęcia jej przez dyrekcję szkoły, grono pedagogiczne i bibliotekę w spójny system. Zmiany wymagają, aby biblioteka aktywnie uczestniczyła w życiu szkoły i była terenem twórczych działań nauczycieli różnych przedmiotów. Wtedy zostanie osiągnięty główny cel - **rzetelne przygotowanie i umotywowanie uczniów do samokształcenia i kształcenia ustawicznego**.

³ J. Andrzejewska, *Edukacja samokształceniowa programem całej szkoły*. „Nowe w Szkole” 1997/98, nr 8.

Bibliotekarz powinien dawać podstawy teoretycznej wiedzy z zakresu edukacji czytelniczej i informacyjnej, zwłaszcza w korzystaniu z bibliotecznych źródeł i narzędzi informacji. Najlepiej, żeby zajęcia odbywały się na początku roku szkolnego i były zaplanowane, a więc umieszczone w planie nauczania, w puli godzin do dyspozycji dyrektora szkoły. Obowiązek ugruntowania wiadomości i umiejętności ich praktycznego wykorzystania musi spoczywać na wszystkich nauczycielach. Należy wspólnie uświadomić sobie, że sam nauczyciel i podręcznik, nie mogą być jedynym źródłem wiedzy.

Dlatego też szczegółowe treści z zakresu użytkowania informacji umieszczone w programach nauczania dla poszczególnych klas powinny być skorelowane z programem edukacji czytelniczej i medialnej. Jeżeli, np. bibliotekarz zaznajomił w danej klasie, jak korzystać z katalogu rzeczowego, jak sporządzać opisy bibliograficzne, czy tematyczne zestawienia bibliograficzne, to wiedza ta przekształci się w umiejętność, gdy uczeń sam wyszuka książki na określony temat, lub opracuje bibliografię załącznikową do konkretnych zajęć z historii, biologii, czy języka polskiego. Bibliotekarz będzie przygotowywał nauczycielom przedmiotowcom materiały źródłowe na lekcje i pomagał w przeprowadzaniu tematycznych lekcji bibliotecznych. Powinien uczestniczyć w szkoleniu informatycznym nauczycieli i współpracować w organizowaniu zajęć z wykorzystaniem książki, czasopisma i mediów we wszystkich formach procesu dydaktyczno - wychowawczego.

J. Andrzejewska formułuje myśl, która powinna stać się dewizą współczesnej edukacji: „Bez porządnej biblioteki w porządnej nowoczesnej szkole porządnie uczyć się nie da”.⁴ Porządna biblioteka, to biblioteka nowoczesna i zasobna.

Oddziaływanie nauczyciela bibliotekarza motywujące uczniów do pracy intelektualnej

Motywacja to pojęcie niełatwe do zdefiniowania. Nie da się obserwować motywacji, gdyż powstaje ona wewnątrz człowieka. Stanowi jedną z ważniejszych sił ukierunkowujących działania ludzkie. Jest to proces regulacji psychologicznych nadający energię zachowaniu człowieka i ukierunkowujący ją. N. Sillany w *Słowniku psychologii* podaje następującą definicję: „Motywacja, ogół czynników dynamicznych, mających decydujący wpływ na postępowanie jednostki ... zachowanie zależy od zmian zachodzących wewnątrz organizmu ... oraz od zewnętrznych bodźców działających na mózg”.⁵ U podstaw naszego postępowania leży cały splot czynników fizjologicznych, intelektualnych, emocjonalnych i społecznych wza-

⁴ J. Andrzejewska, *Biblioteki szkolne, publiczne i pedagogiczne w zreformowanym systemie oświaty*. „Poradnik Bibliotekarza” 1999, nr 1.

⁵ N. Sillany, *Słownik psychologii*. Warszawa 1998, s. 161.

jemnie na siebie oddziaływujących, dlatego może mieć charakter świadomy lub nieświadomy.

Psychologowie studiujący ludzkie zachowanie zaproponowali wiele odmiennych teorii motywacji.

- Niegdyś Z. Freud sugerował, że do określonego zachowania jednostkę motywują pewne podstawowe biologiczne popędy i instynkty. Nauczyciel miał pomagać w kontrolowaniu i ukierunkowywaniu tych popędów.
- Behawioryści, np. B.F. Skinner uważali, że człowiek rozpoczyna życie z mentalnością typu biała karta, na którą stopniowo zapisują się doświadczenia i zdarzenia. Zgodnie z tą teorią za główne czynniki motywujące uważa się bodźce zewnętrzne i stany popędowe powodujące wzrost wewnętrznego napięcia. Organizm dążąc do redukcji napięcia inicjuje zachowanie. Motywacje i uczenie się można kontrolować poprzez wpływanie na zachowanie, stosując nagrody i bodźce takie jak: punkty, wyróżnienie, stopnie.
- W psychoanalizie i kierunkach pokrewnych decydującą rolę w dynamizowaniu ludzkiego zachowania przypisuje się nieświadomym impulsom (na skutek działania mechanizmów obronnych) i konfliktom wewnętrznym.
- W ostatnim ćwierćwieczu pojawiły się nowe tendencje, tzw. podejście poznawcze, które przywiązuje wagę do aktywnej roli ucznia i uważa, że każda wiedza jest wiedzą osobistą. W tym znaczeniu mówi się o motywacyjnych funkcjach systemu wartości przyjętego przez jednostkę lub hierarchii jej potrzeb. Zwraca się uwagę na znaczenie emocjonalnego wsparcia ze strony osób ważnych i znaczących (rodzice, nauczyciele) poprzez np. okazywanie troski, szacunku, dodawanie odwagi czy okazywanie uznania za osiągnięcia.

Przedstawione pokrótce teorie motywacji kładą nacisk na to, że jednostka myśli o sobie i swojej zdolności do nauki. Ważną sprawą jest, by człowiek nauczył się rozumieć i kontrolować własne myśli i nastawienia. Gdy osiągnie ten stan, może wydostać się spod wpływu negatywnych poglądów na temat własnych możliwości, czy strachu przed porażką. „Motywacja to wrodzona naturalna zdolność do uczenia się w aktywny sposób: powinna być raczej wywołana czy ujawniona niż ustanawiana”.⁶

W rozmaitych dziedzinach ludzkiej aktywności rozwijają się różne rodzaje motywacji. W sferze aktywności zadaniowej i pracy twórczej istotną rolę odgrywa **motywacja do osiągnięć** - chęć podjęcia działania i współzawodnictwa w celu doświadczenia sukcesu i odczucia, iż zyska się kompetencje. Zachodzi potrzeba osiągania sukcesów i unikania niepowodzeń. Tzw., **motywacja wewnętrzna** - zachodzi wówczas, gdy ludzie podejmują działania ze względu na osobistą satysfak-

⁶ B. McCombs, J. Pope, *Uczeń trudny: jak skłonić go do nauki*. Warszawa 1997, s. 17.

cję lub przyjemność. Jest to gotowość (do niezależnego od oczekiwanych zewnętrznych wzmocnień) angażowania się w jakieś działanie oraz dążenie do rozwoju własnych sprawności i kompetencji.

W zakresie kontaktów z innymi ludźmi rozwijają się różnorodne motywacje służące podtrzymywaniu więzi z innymi, wzajemnej pomocy, regulowaniu interakcji społecznych i działaniu w warunkach konfliktu interesów. **Motywacja afiliacyjna** - chęć podjęcia działania w celu doświadczenia przyjaźni i bliskich związków z innymi (aprobaty konformizmu - postawa podporządkowania się normom panującym np., w grupie rówieśniczej). **Motywacja władzy** - chęć podjęcia działania w celu uzyskania kontroli nad innymi i wpływu na przebieg zdarzeń. **Motywacja prospołeczna**, np. altruistyczna - dążenie do podjęcia działania w celu bezinteresownego pomagania innym; czy kooperacyjna - polegająca na współpracy z korzyścią dla innych i dla siebie.

Motywacja do nauki jest naturalną skłonnością wszystkich uczniów, gdy są oni **w dobrym stanie ducha i znajdują się w otoczeniu wspierającym uczenie się.**

R. Arend w książce *Uczymy się nauczać* stwierdza, że charakteryzuje się ono:

- ogólnym klimatem życzliwości, w którym uczniowie mają pozytywny stosunek do siebie, swoich partnerów i klasy jako grupy;
- strukturami i procesami, które zaspakajają potrzeby uczniów i sprawiają, że uczniowie wytrwale zajmują się zadaniami dydaktycznymi;
- opanowaniem przez uczniów umiejętności społecznych, niezbędnych aby sprostać poznawczym i społecznym oczekiwaniom otoczenia.⁷

Zadaniem nauczyciela i wyzwaniem dla niego jest dotarcie do każdego ucznia i znalezienie sposobu wyeliminowania szkodliwych myśli, uczuć oraz zachowań i dojście do „... wrodzonego, zdrowego jądra motywacji”⁸ Amerykański psycholog A.L. McGinnis uważa, że sztuka motywacji polega na wydobyciu z ludzi tego, co w nich najlepsze, ale żeby to osiągnąć „... trzeba ich traktować pozytywnie i zachęcająco, koncentrować się na ich zaletach oraz brać pod uwagę ich potrzeby i pragnienia”⁹.

Współczesne podejście do edukacji główną odpowiedzialność za uczenie się nakłada na ucznia. Uczenie się nie jest biernym procesem uzależnionym od tego, jak nauczyciel przedstawia, porządkuje i przekazuje uczniom informacje, a uczeń nie jest gąbką wchłaniającą te przekazy. Uczenie się jest traktowane jako aktywny nakierowany na cel proces, w trakcie którego uczeń zmienia i modyfikuje otrzymaną informację według własnych potrzeb. Szkoła stwarza warunki dla rozwoju i samokształcenia. Uczeń, aby rozwiązać problem potrzebuje informacji i skorzy-

⁷ R. Arends, *Uczymy się nauczać*. Warszawa 1994, s. 122.

⁸ B. McCombs, J. Pope, *Uczeń trudny: jak skłonić go do nauki*. Warszawa 1997, s. 21.

⁹ A.L. McGinnis, *Sztuka motywacji*. Warszawa 1992, s. 45.

sta z różnych źródeł, aby je zdobyć. I tu jest ważna rola zarówno nauczyciela jak i bibliotekarza, który ma nieść pomoc uczniom w dotarciu do wiedzy, ma doradzać i pomagać w porządkowaniu informacji. Określa się go mianem *facylitatora* - wszechstronne doradzanie i kierowanie, które nie zakłada przejęcia głównej odpowiedzialności za wynik; dosłownie oznacza „ułatwianie”.

Bibliotekarz może tworzyć wspierający klimat poprzez **okazywanie każdemu czytelnikowi szczerego zainteresowania i troski**. Praca nauczycieli na lekcji nastawiona jest na całą klasę i oddziaływanie „równym frontem”, bibliotekarz ma większe możliwości indywidualizacji oddziaływania pedagogicznego.

Występuje w relacji nie nauczyciel - uczeń, ale jako partner ucznia. Biblioteka ma być miejscem bezpiecznym, uczeń nie jest tu oceniany, nie występuje też rywalizacja tak jak w klasie. Uczeń może się odprężyć, wyciszyć, porozmawiać o swoich problemach. Jest ważny skoro przyszedł do biblioteki. Bibliotekarz ma dla niego czas, prace techniczne mogą poczekać. Stara się dotrzeć do zainteresowań ucznia. Indywidualne doradztwo jest bardzo ważne, ale nie może być natrętne. Nie można czytelnikowi niczego siłą narzucać, ani lekceważyć literatury, którą preferuje. Trzeba uszanować jego samodzielność czytelniczną.

Jeżeli jednak czuje się niepewnie, bo np. przyszedł po raz pierwszy, lub nie był dwa miesiące, nie można krytykować go. Trzeba docenić, że w końcu odczuł taką potrzebę. Poczucie braku bezpieczeństwa, obycia w bibliotece wpływa na niską samoocenę ucznia i złe zachowanie. Może to okazywać się na wiele sposobów. Czasami wyrazem zagrożenia jest zachowanie agresywne, a niekiedy bierność i wycofanie się. Dlatego roztropny bibliotekarz, nie będzie brał takiego zachowania do siebie. Nie będzie obrażał się i wyśmiewał z niedoświadczonego ucznia, który nie potrafi poradzić sobie w bibliotece. Będzie starał się tworzyć pozytywny klimat emocjonalnego wsparcia, w którym uczeń jest szanowany.

Bibliotekarz winien być menedżerem swojej placówki, dbać o jej wizerunek w szkole i zabiegać o najlepsze warunki rozwoju. Biblioteka musi być coraz bardziej ekspansywna, nie może biernie czekać na czytelnika. Musi być pracownią nowoczesną i dobrze zaopatrzoną, aby mogła inspirować uczniów do pracy intelektualnej. **Stosunki międzyludzkie oraz relacje między myśleniem a uczuciami mogą wpływać na motywację do uczenia się.**

Jeżeli uczeń myśli: „biblioteka szkolna - pewnie znowu nic nie wypożyczę, to strata czasu”, to doświadczy różnych uczuć na skali od apatii i znudzenia po niepokój i frustrację. Jeżeli jednak uzna, że „biblioteka szkolna jest interesująca, warto tam pójść”, wówczas doświadczy on uczuć na skali od podniecenia i zaciekawienia aż po zainteresowanie i przywiązanie. Będziemy motywowali ucznia do pracy, jeżeli będziemy budzili właśnie takie zainteresowanie, zreczenie reklamowali bibliotekę na forum szkoły, uaktualniali jej zbiory i unowocześniali formy pracy.

Biblioteka szkolna ma za cel ułatwiać uczenie się poprzez dostarczanie potrzeb-

nych każdemu uczniowi informacji. Dlatego skomputeryzowana biblioteka powinna być normą w nowoczesnej szkole. Automatyczne systemy wyszukiwawcze pozwolą dotrzeć szybko do potrzebnych materiałów, a połączenie z Internetem poszerzy pole poszukiwań.

Bibliotekarz będzie pełnił rolę doradcy w świecie informacji. Będzie inspirował i wzbudzał chęć do jak najpełniejszego poznania interesującego zagadnienia. Z drugiej strony będzie pomagał w wytwarzaniu umiejętności selekcjonowania, oceniania, jakie informacje i ile ich można pozyskać, gdy pracuje się nad konkretnym zagadnieniem czy projektem. Kłopotem przecież może stać się nadmiar informacji, umożliwiający jej opracowanie i przyswojenie. Bibliotekarz pomoże w ocenie wartości materiałów i będzie czuwał, aby nie były to informacje szkodliwe i nieodpowiednie. Zadaniem naszym jest kształtowanie nawyku korzystania z biblioteki szkolnej równoległe z biblioteką publiczną i innymi placówkami upowszechniania kultury (muzea, archiwa). Musimy czuwać, aby szkoły nie opuszczała młodzież bierna intelektualnie i nie potrafiąca uczestniczyć w życiu kulturalnym i społecznym.

W czasach, w których ceni się wykształcenie i kwalifikacje oraz umiejętność zaprezentowania własnej osoby musimy motywować wychowanków do ciągłego rozwoju i kształcenia ustawicznego. W obliczu wyzwań związanych z przemianami i ewolucją pracy, młodzi ludzie sami dążyć będą do poznawania i zdobywania umiejętności, bo to pozwoli im osiągnąć sukces zawodowy - karierę i sukces ekonomiczny - wysokie zarobki.

Każdy pedagog będzie czuwał i wspierał naturalną zdolność i skłonność jednostki do uczenia się i pozytywnego rozwoju. Będzie inspirował do osiągania sukcesów, rozwoju zainteresowań i działań związanych z „ja”, czyli obrazem własnej osoby. Najważniejsze z nich, **to dążenie do podtrzymywania lub podwyższania poczucia własnej wartości, tożsamości oraz wpływu na bieg wydarzeń (poczucia wolności działania i kontroli nad rzeczywistością).**

Metodyka badań

Badania ankietowe przeprowadzono w 2004 roku na terenie województwa śląskiego i świętokrzyskiego wśród uczniów klas pierwszych liceów ogólnokształcących. Kwestionariusz składał się z 14 pytań. Pytania dotyczyły:

- umiejętności z zakresu edukacji czytelniczej i informacyjnej;
- sposobu uzyskiwania informacji o książkach przez czytelników;
- ustalenia typu literatury, po którą uczniowie przychodzą do biblioteki najczęściej;
- zmian, jakie uczniowie wprowadziliby w bibliotece szkolnej.

Ankieta objęto 1720 uczniów.

1. Pytanie dotyczące poprawności rozpoznawania dokumentów bibliotecznych

Ogół czytelników poprawnie klasyfikuje podstawowe dokumenty biblioteczne i tak 100% badanych przydzieliło książkę, broszurę i czasopismo do dokumentów piśmienniczych, natomiast film, płyty analogowe i CD do dokumentów niepiśmienniczych. Problem mieli uczniowie z mapami oraz nutami i 55,8% przydzieliło mapy jak i nuty do pierwszej grupy. Sądzimy, że należy tłumaczyć taki stan rzeczy, stosunkowo rzadkim kontaktem z tego rodzaju dokumentami. Dlatego tylko podstawowe dokumenty zostały poprawnie zaszeregowane.

2. Co składa się na warsztat informacyjny biblioteki?

ABD księgozbiór podręczny, kartoteka, katalogi	1190	69,19%
D tylko katalogi	90	5,23%
ACD bez kartoteki	180	10,47%
BCD bez ksigozbioru podręcznego	240	13,95%
A D tylko katalogi i księgozbiór podręczny	10	0,58%
C tylko przypisy	10	0,58%
RAZEM:	1720	100%

Jak wynika z powyższych danych 69,19% uczniów poprawnie identyfikuje poszczególne elementy warsztatu informacyjnego biblioteki, zaliczając do niego katalogi: alfabetyczny i rzeczowy, księgozbiór podręczny i kartotekę zagadnieniową.

3. Katalog biblioteczny jest spisem książek:

A na określony temat	150	8,72%
B wydanych w języku polskim	-	-
C znajdujących się w bibliotece	1570	92,28%
D przydatnych do nauki	-	-
RAZEM:	1720	100%

Rozumienie przeznaczenia katalogu bibliotecznego jasne jest dla 92,28% uczniów, tylko 150 osób (8,72%) myli pojęcie katalogu bibliotecznego z katalogiem rzeczowym.

4. Katalog alfabetyczny to spis książek uporządkowanych według:

A treści książek i nazwisk autorów	300	17,44%
B tytułów książek i nazwisk redaktorów	240	13,95%
C nazw wydawnictw i tytułów książek	30	1,74%
D nazwisk autorów i tytułów prac zbiorowych	1150	66,87%
RAZEM:	1720	100%

Analizując odpowiedzi, możemy zauważyć, że 66,87% poprawnie rozumie sposób porządkowania kart w katalogu alfabetycznym i przez to, posługiwanie się katalogiem dla tej grupy uczniów nie sprawia żadnej trudności.

5. Poszukiwanie książek na temat roślin łątwi Ci:

A katalog alfabetyczny	120	6,98%
B czasopisma	60	3,48%
C katalog rzeczowy	1490	86,63%
D podręcznik szkolny	50	2,91%
RAZEM:	1720	100%

Umiejętność wybrania katalogu, który łątwi poszukiwanie informacji na określony temat posiada 86,63% ankietowanych. Niewielka część uczniów 6,98%, książek na temat roślin łątwnie poszukiwałaby w katalogu alfabetycznym, jeszcze mniejszy odsetek 3,48% wskazuje na czasopisma. Również pojedynczy uczniowie 2,91% wymieniają podręcznik szkolny, zapewne tylko na nim opierają swoją wiedzę i nie mają potrzeby pogłębiania wiadomości.

6. Księgozbiór podręczny zawiera:

A literaturę piękną	20	1,16%
B encyklopedie, słowniki, informatory ogólne	1600	93,03%
C książki popularnonaukowe	100	5,81%
D literaturę fantastyczną	-	-
RAZEM:	1720	100%

Rozpoznawanie księgozbioru podręcznego wypadło poprawnie w 93%. Trzeba przyznać, że młodzież korzysta z tych zbiorów często i bardzo sprawnie, poszukując konkretnych i szybkich informacji. Tylko 5,81% myli i zalicza do księgozbioru podręcznego książki popularnonaukowe, a 20 osób (1,16%) uważa, że stanowi go literatura piękna. Należy tylko czuwać, aby czytelnicy korzystali z tych zbiorów na miejscu lub w klasopracowniach, a nie zabierali ich do domu.

7. W kartotece zagadnieniowej odnajdziesz:

A tytuły czasopism	180	10,47%
B spis ilustracji	10	0,58%
C opisy artykułów z czasopism	570	33,14%
D opisy książek	960	55,81%
RAZEM:	1720	100%

Tylko 33,14% badanych poprawnie zastosowuje kartotekę zagadnieniową do poszukiwania artykułów z czasopism. Dla większości jednak jest to, źródło informacji nieznanne. Uczniowie rzadko poszukują informacji w czasopismach, nauczyciele sporadycznie na nie wskazują. Ponadto w bibliotece gromadzi się mało tytułów czasopism naukowych i popularnonaukowych w związku z sytuacją finansową szkoły. Użytkownicy, nawet zachęceni przez bibliotekarzy do poszukiwań w czasopismach, wolą zabierać do domu wydawnictwa książkowe, nie mają zwyczaju pracować z czasopismem w czytelni.

8. Poszukiwanie informacji w książce popularnonaukowej ułatwią Ci:

A indeksy	1460	84,89%
B numeracja stron	110	6,39%
C bibliografia załącznikowa	40	2,32%
D wykaz skrótów	110	6,39%
RAZEM:	1720	100%

Umiejętność szybkiego wyszukiwania informacji w książce popularnonaukowej posiada 84,89% uczniów. Należy wnioskować, że potrafią pracować z piśmiennictwem niebeletrystycznym i posiadają umiejętność czytania selektywnego i wybiórczego; łatwo docierają do potrzebnych haseł i treści.

9. Które informacje są niezbędne do ustalenia, czy książka znajduje się w bibliotece?

A tytuł książki, wydawca, rok wydania	20	1,16%
B nazwisko autora, tytuł książki, rok wydania	1500	87,21%
C nazwisko redaktora, miejsce i rok wydania	20	1,16%
D treść książki, kolor, okładki	180	10,47%
RAZEM:	1720	100%

Znajomość elementów niezbędnych do zidentyfikowania książki poprawna jest w 87,21%. Pojedyncze osoby mylą pojęcia istotne do identyfikacji książki, a 10,47% za cechy najważniejsze przyjmuje treść i kolor okładki. Jest to widoczne w praktyce bibliotekarskiej, kiedy to uczniowie chcą wypożyczyć np., dużą ekologię lub pomarańczową biologię ze ślimakiem.

10. W którym typie wydawnictwa znajdziesz najnowsze (aktualne) informacje?

A książki popularnonaukowe	240	13,96%
B encyklopedie i słowniki	220	12,80%
C czasopisma fachowe	910	52,90%
D roczniki i kalendarze	350	20,34%
RAZEM:	1720	100%

Informacji najnowszych 52,90% ankietowanych poszukuje w czasopismach fachowych. Znaczna grupa młodzieży (20,34%) wskazuje na roczniki i kalendarze; (1280%) na encyklopedie i słowniki oraz (13,96%) na książki popularnonaukowe. Ten stan rzeczy związany z małą ilością tytułów czasopism prenumerowanych przez biblioteki; potrzeba zapoznawania się z aktualnościami naukowymi prezentowanymi w czasopismach fachowych wchodzi w trwałą nawyk dopiero w okresie pracy zawodowej.

11. Jak będziesz czytał książkę W. Wharton'a „Ptasiek”?

A kartkowanie tekstu	80	4,65%
B czytanie wybiórcze	110	6,39%
C studiowanie tekstu	300	17,44%
D czytanie relaksowe	1230	71,52%
RAZEM:	1720	100%

Większość respondentów 71,52% trafnie rozpoznaje książki Wharton'a jako literaturę beletrystyczną i stwierdza, że będzie sięgało po nią dla rozrywki i relaksu.

12. Skąd czerpiesz informacje na temat pozycji, które warto przeczytać?

A katalogi biblioteczne	220	12,79%
B informacje od kolegów	540	31,39%
C prasa i telewizja	380	22,10%
D informacje ustne bibliotekarza	230	13,37%
Wszystkie odpowiedzi	350	20,35%
RAZEM:	1720	100%

Najbardziej popularnym wśród młodzieży sposobem informacji o książkach ich zdaniem ciekawych i wartych przeczytania, są informacje od kolegów - 31,39%. Drugim źródłem są informacje o nowościach wydawniczych zamieszczane w prasie i telewizji - 22,10%. 13,37% wskazuje na informacje uzyskiwane od bibliotekarza, a niewiele mniej, 12,79% wymienia katalogi biblioteczne. Dla ponad 20% ankietowanych wszystkie źródła informacji są jednakowo przydatne.

13. Czego poszukujesz w bibliotece szkolnej? (uszereguj według ważności)

- lektura obowiązkowa do języka polskiego - I miejsce (50,6%)
- książki z interesującej dziedziny wiedzy - III miejsce (37,2%)
- przyjemna i relaksująca lektura - IV miejsce (36,0%)
- szybka, konkretna informacja - II miejsce (41,3%).

Z analizy powyższej wynika, że na pierwszym miejscu według hierarchii ważności, uczniowie wypożyczają z biblioteki szkolnej lekturę obowiązkową do języka polskiego, ponieważ obowiązani są ją przeczytać, a nie posiadają jej w domowych księgozbiorach. Na drugim miejscu sięgają najczęściej po encyklopedie, słowniki i informatory w celu uzyskania konkretnych, szybkich informacji. Trzecie miejsce zajmują książki z interesującej ucznia dziedziny, co związane jest z osobistymi zainteresowaniami, przygotowaniem do lekcji, konkursów i olimpiad. Natomiast literatura relaksująca schodzi na dalszy plan. Młodzież nie ma czasu na czytanie w związku z przeładowanymi programami nauczania, preferowane współcześnie sposoby spędzania wolnego czasu to: telewizja, komputer, sport i spotkania towarzyskie. Tylko pojedyncze osoby spośród badanych nie przychodzą do biblioteki po lekturę - 1,2%; interesującą książkę - 3,5%; lekturę relaksującą - 4,0%; szybką informację - 5,2%.

Podsumowując tę część ankiety, należy stwierdzić, że uczniowie są przygotowani do samodzielnego poruszania się w świecie informacji. Trzeba podkreślić, że młodzież posiada wiedzę teoretyczną z zakresu edukacji czytelniczej i informacyjnej. Nie zawsze jednak chce posługiwać się tradycyjnymi metodami poszukiwania potrzebnych materiałów, uważając, że są bardzo czasochłonne. Woli otrzymywać informacje od bibliotekarza i chętnie chciałaby korzystać z komputerowego systemu wyszukiwawczo - informacyjnego.

Na końcu ankiety zamieszczono pytanie otwarte z prośbą o wypowiedź, jakie zmiany chcieliby uczniowie wprowadzić w bibliotece. Chcielibyśmy poznać ogólną opinię młodzieży na temat funkcjonowania biblioteki, przydatności jej zbiorów dla potrzeb użytkowników; poznać jak widzą pracę bibliotekarzy. Wszystko po to, aby w oparciu o konkretne wypowiedzi dążyć do zmian i do doskonalenia usług bibliotecznych oraz umocnienia pozycji biblioteki w społeczności szkolnej.

Pytanie okazało się cennym źródłem informacji. Odpowiedzi nie udzieliło tylko 70% osób, 4% ogółu ankietowanych. Pozostali wypowiedzieli się w sposób zupełnie dowolny. Były to zarówno wypowiedzi krótkie, dotyczące jednego problemu, jak i dłuższe, obejmujące wiele spraw związanych z funkcjonowaniem biblioteki. Uczniowie podeszli z aprobatą do tego pytania i w rezultacie powstał swoisty „koncert życzeń”.

W odniesieniu do księgozbioru biblioteki, respondenci postulowali poszerzenie go o nowości wydawnicze. Biblioteka powinna szybko nabywać w księgarniach nowe pozycje i informować czytelników o tych świeżo wydanych i głośnych książkach (400 wypowiedzi). Księgozbiór wymaga aktualizacji pod kątem zainteresowań czytelniczych.

Młodzież widziałaby więcej poezji, szczególnie współczesnej, książek o komputerach, ekologii, problematyce młodzieżowej, subkulturach, narkomanii, AIDS, książek z zakresu parapsychologii i magii.

Uczniowie domagają się większej ilości książek sensacyjnych, horrorów i fantastyki. Zwracają uwagę, na konieczność zakupu aktualnych pozycji naukowych i popularnonaukowych, potrzebnych im w codziennym uczniowskim życiu.

Jeżeli w bibliotece nie będzie przybywało najbardziej poszukiwanych książek, trudno będzie pozyskiwać młodych czytelników.

Ankietowani postulują o większą liczbę egzemplarzy lektur szkolnych (260 wypowiedzi). Wypowiedź jednej z osób brzmi: denerwuję się, kiedy nie ma potrzebnej lektury. Mają zastrzeżenia do stanu technicznego książek. Zwracają uwagę, że książki są zniszczone, brakuje im stron lub elementów istotnych dla uczniów jak, np. wstęp. Ilustruje to jedna z wypowiedzi: kupujemy porządne książki, bo dużo jest starych jak świat. Czytelnicy chcą mieć do czynienia z książkami ładnymi, starannie wydanymi, na dobrym papierze. Nie chcą brać do ręki starych, zniszczonych, gazetowych wydań sprzed lat. Nawet, jeżeli jest to merytorycznie atrakcyjna propozycja.

Uczniowie chcieliby prenumeraty większej ilości czasopism, nie tylko fachowych, ale również młodzieżowych (120 wypowiedzi). Nie zawsze mogą pozwolić sobie na kupno interesujących periodyków i chcieliby mieć je dostępne w szkolnej czytelni, w czasie „okienek” lub po lekcjach.

Dużym osiągnięciem biblioteki jest przejście w klasach pierwszych i drugich z tradycyjnego sposobu wypożyczania książek na system komputerowy. Ten sposób wypożyczania preferują wszyscy uczniowie, uważają, że komputeryzacja uatrakcyjniła bibliotekę szkolną. Jednak chcieliby sami mieć możliwość poszukiwania informacji poprzez komputer (270 wypowiedzi), co znacznie skróciłoby czas oczekiwania na książki, szczególnie w okresach dużego nasilenia ruchu. Starania o przynajmniej jeden komputer dla potrzeb użytkowników, to zadanie „numer jeden” dla bibliotekarzy w najbliższym okresie.

Komputery z podłączeniem do Internetu, gdzie można szybko i sprawnie pozyskać różnorodne informacje, to marzenie wielu młodych czytelników (380 wypowiedzi).

Wśród postulowanych zmian uczniowie często wymieniali wolny dostęp do półek, który określali mianem samoobsługi (350 wypowiedzi). Obrazują to następujące wypowiedzi: chcę poszperać, aż coś przyciągnie moją uwagę; wielu ludzi nie wypożycza, bo nie wie co chce przeczytać i wstydzi się tego; chciałabym szukać sama, obejrzeć, przekartkować... Niemniej jednak, w miarę możliwości trzeba pozwałać przynajmniej pojedynczym osobom na swobodny dostęp do regałów bibliotecznych.

Zwiększenie lokalu biblioteki i atrakcyjny wystrój, to wypowiedź 110 osób, chociaż biblioteki dysponują magazynami, wypożyczalnią i czytelnią. Zastrzeżenia do czytelni wyraziło 120 osób.

Ponadto uczniowie postulowali wydłużenie terminów zwrotów, (dłużej niż 1 mie-

siąc), możliwość wypożyczenia jednorazowo większej ilości książek (więcej niż 5 pozycji), wypożyczenia książek z księgozbioru podręcznego, możliwości wypożyczenia bez okazywania identyfikatora.

Sugerowali potrzebę rozbudowywania szkolnej wideoteki i gromadzenia płyt CD z możliwością odtwarzania ich na odpowiednim sprzęcie w czytelnii.

Z otrzymanych wypowiedzi wynika, że respondenci nie mają zastrzeżeń do kompetencji i życzliwości nauczycieli - bibliotekarzy. Oczekują pomocy od bibliotekarza i porady. Cenią sobie, kiedy otrzymują potrzebne książki "od ręki" i nie są odsyłani do katalogów bibliotecznych (120 wypowiedzi). Lubią, kiedy doradzamy im czy warto przeczytać daną książkę, kiedy w zamian wypożyczonej pozycji, proponujemy inne z tej samej dziedziny (90 osób). Uczniowie wypowiadają się w ten sposób: *mile słowo i uśmiech czasami zamiast książki dostaję w bibliotece; lubię, jak panie bibliotekarki mnie zagadują*. Cieszy, że uczniowie wypowiadając się o bibliotece, często mówią „nasza”.

Jeśli zdarzyły się krytyczne opinie, były to pojedyncze przypadki (30 wypowiedzi), będące prawdopodobnie skutkiem indywidualnych przykrych doświadczeń.

Taka jest ocena biblioteki na dzień dzisiejszy, dokonana przez czytelników. Oczywiście zdajemy sobie sprawę, że do wszystkich danych statystycznych trzeba podchodzić z pewną dozą ostrożności, lecz z drugiej strony nie mamy powodu wątpić w prawdziwość wypowiedzi. Wiele uzyskanych poprawnych odpowiedzi z zakresu edukacji czytelnicznej i informacyjnej, cieszy bibliotekarzy, gdyż oznacza, że ich praca przyniosła rezultaty. Słabsze wyniki sugerują, na co należy kłaść większy nacisk.

Zmieniająca się rzeczywistość powoduje, że wymagania wobec biblioteki rosną i będą rosnać. Od tego, czy i w jakim stopniu biblioteka przekształci się w nowoczesną placówkę, w centrum dydaktyczne, zależeć będzie jej prestiż w środowisku szkolnym. „Ucząca się młodzież zacznie wymuszać na bibliotekarzach zmiany w zakresie organizacji pracy i uprawniania usług...”

Główne wnioski nasuwające się z analizy:

- konieczność systematycznego finansowania zakupu nowych wydawnictw i innych dokumentów;
- skomputeryzowana biblioteka jako doskonały warsztat edukacji samokształceniowej uczniów i nauczycieli;
- aktywny udział biblioteki w procesie dydaktycznym i wychowawczym szkoły;
- stała troska i zainteresowanie każdym czytelnikiem.

Biblioteki powinny pomagać uczniom w utrwalaniu i rozszerzaniu wiadomości nabytych na lekcji, w rozwijaniu zainteresowań i uzdolnień, we wzbogacaniu znajomości języka ojczystego, w wyrobieniu wrażliwości na prawdę i piękno zawarte w treści książki oraz na estetyczną formę, w jakiej ta treść jest podana.

Summary

The study consists of three parts: *introductory chapter on the influence of the librarian teacher, motivating students to intellectual work and own research methodology.* The studies were carried out in the area of the Silesian and Świętokrzyskie Voievodship in 2004, on the population of 17, 290 first grade secondary school students. The questionnaire referred to: information in the range of reading and informative education, ways of obtaining information on books by readers, changes that the student would like to introduce in the school library. The study ends with conclusions inferred from the analysis of the gathered material.